

УДК 316.62:159.9

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-3\(55\)-2441-2451](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-3(55)-2441-2451)

Коробка Лариса Миколаївна кандидат психологічних наук, доцент, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник відділу психології мас і спільнот Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0001-9306-0624>

СПРИЯННЯ ДЕРУСИФІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ У СФЕРІ ОСВІТИ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ

Анотація. Представлено аналіз проблеми русифікації, її впливу на свідомість українців та наслідки для національної безпеки України. Наголошено на важливості активізації процесу дерусифікації, який повинен стати фактором і гарантом забезпечення суверенітету країни та на провідній ролі освіти у питанні сприяння дерусифікації українських ідентичностей. Як потужна соціальна інституція, освіта впливає на формування світогляду, інтересів, цілей, на розуміння й підтримку, або ж заперечення тих чи інших соціально-політичних явищ і процесів. Через систему освіти поширюються цінності та світоглядні орієнтири, які стають основою національної, громадянської та проєвропейської українських ідентичностей. Зазначено, що процес долання українцями наслідків русифікації, ще тільки набирає обертів та свідчить про необхідність вироблення соціально-психологічних засобів активізації процесу дерусифікації українських ідентичностей та усвідомленого ставлення до нього на індивідуальному і спільнотному рівнях як системи соціально-психологічних впливів на когнітивному, раціональному (наведення й усвідомлення фактів та маніпулятивних російських наративів про один народ, про спільну історію, культуру, мову, спільний світогляд тощо; аргументація, переконання, розвиток критичного мислення й рефлексії), емоційному-мотиваційному (посилення конструктивних емоційних установок щодо важливості й необхідності дерусифікації свідомості, спрямованість орієнтації на цінності свободи, гідності, автономії, самоусвідомлення національної гідності тощо) та поведінково-операційному (стимулювання особистої активності із долання ідеологічних радянських стереотипів, упереджень, розширення кола спілкування українською мовою, опрацювання захисних механізмів та долання проявів національної меншовартості, втілення в життя національної ідеї – мови, традицій, символів) рівнях.

Перспектива подальших досліджень полягає у визначенні ефективності запропонованих засобів сприяння дерусифікації українських ідентичностей у сфері освіти.

Ключові слова: наслідки русифікації, дерусифікація, ідентичність, освіта, соціально-психологічні засоби, індивідуальна і колективна рефлексія.

Korobka Larysa Mykolayivna PhD in Psychology, Associate Professor, senior research associate, Chief Researcher, Department of Mass and Community Psychology, Institute for Social and Political Psychology the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0001-9306-0624>

PROMOTING DERUSSIFICATION OF UKRAINIAN IDENTITIES IN THE SPHERE OF EDUCATION: SOCIO-PSYCHOLOGICAL MEANS

Abstract. An analysis of the problem of russification, its impact on the consciousness of Ukrainians and the consequences for the national security of Ukraine is presented. The importance of activating the de-Russification process, which should become a factor and guarantor of ensuring the country's sovereignty, and the leading role of education in promoting the de-russification of Ukrainian identities were emphasized. As a powerful social institution, education influences the formation of worldviews, interests, goals, and understanding and support, or denial, of certain socio-political phenomena and processes. Through the education system, values and worldviews are spread, which become the basis of national, civic, and pro-European Ukrainian identities. It is noted that the process of overcoming the consequences of Russification by Ukrainians is still gaining momentum and indicates the need to develop socio-psychological means to activate the process of de-Russification of Ukrainian identities and a conscious attitude towards it at the individual and community levels. This process is presented as a system of socio-psychological influences on the cognitive, rational (indication and awareness of facts and manipulative Russian narratives about one people, about a common history, culture, language, common worldview, etc.; argumentation, persuasion, development of critical thinking and reflection), emotional-motivational (strengthening of constructive emotional attitudes regarding the importance and necessity of de-russification of consciousness, orientation towards the values of freedom, dignity, autonomy, self-awareness of national dignity, etc.) and behavioral-operational (stimulation of personal activity in overcoming ideological Soviet stereotypes, prejudices, expanding the circle of communication in the Ukrainian language, working out protective mechanisms and overcoming manifestations of national inferiority, implementation of the national idea - language, traditions, symbols) levels. The *prospect of further research* is to determine the effectiveness of the proposed means of promoting the de-Russification of Ukrainian identities in the field of education.

Keywords: consequences of russification, de-russification, identity, education, socio-psychological means, individual and collective reflection

Постановка проблеми. Політика русифікації має давню історію щодо України, метою якої є знищення національної та культурної ідентичності українців. Незважаючи на намагання стерти нашу національну ідентичність, розв'язана рф повномасштабна війна проти України поставила нас перед новими

викликами, що впливають на процеси трансформації як індивідуальної, так і колективної ідентичностей та стала каталізатором об'єднання українців та зміцнення української національної ідентичності, активізувала процес звільнення від всього російського (радянського, імперського), нажаль ціною життя десятків тисяч українців.

Зауважимо, що процес долання українцями наслідків русифікації, формування національно-патріотичного світогляду та утвердження індивідуальних і колективних українських ідентичностей ще тільки набирає обертів і потребує уваги психологічної науки, як в науковому, так і в практичному аспектах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема русифікації, її наслідків для національної безпеки України піднімається в дослідженнях істориків (С.Везомська, В.Каюн, Н.Петрова та ін.); соціологів (Я.Яблонський); в юридичній галузі (Л. Белкін, Ю. Юринець; В. Орлов); в дослідженнях філологів (О. Данилевська); в педагогічних (І. Бех, К. Журба; В. Ігнатенко, Ю.Мирошніченко) та соціально-психологічних дослідженнях (В.Васютинський; Л. Найдьонова, Н. Череповська, О. Вознесенська та ін.).

Дослідниками (С. Везомська; Л. Белкін; Я. Яблонський) зазначається, що систематичні процеси русифікації, переписування історії та культури, радянські політичні інструменти маніпулювали свідомістю українців, сприяючи послабленню національних почуттів і зниженню національної самосвідомості [1]; що і сьогодні проімперські і проросійські артефакти (пам'ятники, топоніміка, героїка, свята), покликані створювати міф про велич російської культури, її зверхність по відношенню до української культури [2]; що чим більшою є історична або сентиментальна прив'язаність свята до радянської традиції, тим більш ймовірно, що його відзначають противники політики декомунізації та дерусифікації [3].

Наслідки русифікації засвідчують важливість думки В. Іваненко про те, що дерусифікація може й повинна стати фактором і гарантом забезпечення суверенітету країни [4] та зазначити, що освіті належить одна з провідних ролей у питанні сприяння дерусифікації українських ідентичностей та активізації індивідуальних і колективних зусиль із долання наслідків русифікації й утвердження української національної ідентичності як основи національної безпеки в умовах російської агресії.

Мета статті. Розкрити провідну роль освіти в сприянні дерусифікації українських ідентичностей й утвердженні національної ідентичності та необхідність вироблення соціально-психологічних засобів активізації цього процесу в умовах російської агресії.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що процес дерусифікації поступово охоплює всі сфери життя, включаючи історію і бачення майбутнього та формування колективної пам'яті українців. Серед інструментів формування колективної пам'яті виокремлюють такі як топоніміка, музейні практики,

публічні ритуали, свята, шкільна освіта. Сьогодні державні програми спрямовані на фінансування українських культурних ініціатив сприяють реалізації проєктів, які спрямовані на утвердження української мови, літератури та мистецтва. Відбувається зміна офіційного календаря, відмова від радянських свят та інтеграція в проукраїнський національний порядок денний свят, відзначення яких, як зазначають дослідники, розглядається як інструмент деколонізації культурного простору, адже вони закріплюють ціннісні орієнтації та відтворюють уявлення про спільне минуле [3]. Відбувається процес перейменування топонімів з урахуванням суспільних настроїв; назви вулиць, пов'язаних з імперським та радянським минулим змінюються на назви, пов'язані з героїчними сторінками української історії.

Про дерусифікацію свідомості також свідчать результати опитування громадської думки групи Рейтинг та Фонду Демократичних ініціатив ім. Ілька Кучеріва (2022 рік) – українці ілюструють консенсус у прагненні відірватися від російської та радянської спадщини та практично одногосно відкидають концепції, що просуваються російською владою, і пропаганду агресора.

Незважаючи на намагання стерти нашу національну ідентичність, сьогодні відбувається об'єднання українців та зміцнення української національної ідентичності. Зазначимо, що утвердження національної ідентичності відбувається на основі осмислення людиною своєї спорідненості зі спільнотою співвітчизників, набуття множини взаємозв'язків із ними, прийняття як імперативу власної поведінки інтересів нації як сфери утвердження духовних та гуманістичних цінностей, тобто це зв'язок людини з певною нацією, її мовою, культурою, історією, традиціями, суспільними та політичними практиками, ототожнення себе з ними. Національна ідентичність є потужним чинником об'єднання, ресурсом консолідації, її утвердження тісно пов'язане зі становленням політичної та громадянської свідомості.

І одним із найважливіших інструментів створення умов для формування свідомого, патріотичного та освіченого суспільства, орієнтованого на європейські цінності та національну самобутність є освіта. Їй належить одна з провідних ролей у питанні сприяння дерусифікації українських ідентичностей та активізації індивідуальних і колективних зусиль із долання наслідків русифікації й утвердження української національної ідентичності як основи національної безпеки в умовах російської агресії. Відповідно освітня система має відповідати потребам українського суспільства, сприяти розвитку української національної та культурної самосвідомості (самоусвідомлення), утвердженню української національної ідентичності.

Якщо говорити про процес дерусифікації у сфері освіти, то він включає законодавчі зміни – Закон “Про забезпечення функціонування української мови як державної” зобов'язує вчителів та освітні заклади використовувати державну мову в робочому процесі; реформування освітніх програм, перегляд змісту навчальних матеріалів – в 2022 році робоча група Міністерства освіти і науки

України ухвалила рішення про видалення з шкільних підручників понад 40 творів радянських і російських авторів; а також розвиток культурологічних ініціатив. В цьому контексті, як зазначають дослідники, варто наголосити, що система шкільної освіти закладає основи суспільних конвенцій, формує розвинуту систему навичок соціальної поведінки, а мова шкільних підручників об'єктивно свідчить про ціннісні пріоритети соціуму та про рівень культури суспільства [5].

Дослідники, визначаючи мову головною ознакою національної ідентичності, наголошують на унікальній ролі української мови в національному державотворенні та консолідації українського суспільства навколо національних та європейських цінностей. Внаслідок війни, розв'язаної РФ проти України прийшло розуміння, що рідна мова виконує не лише комунікативну функцію, а й націєтворчу [6, с. 36].

Війна прискорила процес дерусифікації, що виявилось у відмові значної частини українців від мови агресора, про що свідчать і результати наших емпіричних досліджень щодо особливостей прояву спільнотних ідентичностей та їхньої взаємодії в умовах російсько-української війни [7], в яких було зафіксовано тенденції укріплення національної і громадянської ідентичностей та зміни самого значення належності до української нації, що виявляється у посиленні відчуження від радянської ідентичності, російської мови, від росії як країни агресора та розумінні важливості рідної мови, як головної національної ознаки. Також за результати комплексних досліджень соціологічною групою «Рейтинг» в 2022 та 2023 роках зроблено висновки про те, що рівень мовної самоідентифікації українців стабільно зростає; перехід на українську у побуті відбувається еволюційно.

Водночас викликає занепокоєння ситуація, про яку зазначив уповноважений із захисту державної мови Тарас Кремень. Він заявив, що у 2024 році почали проявлятися ознаки уповільнення українізації – скорочення частки учасників освітнього процесу, які вважають українську мову рідною (учні - на 17%, батьки - на 11%, вчителі - на 8%); зменшення показників використання української мови в освітньому середовищі, а також посилення русифікації інтернет-простору та соціальних мереж – лише 37% учнів спілкуються українською з друзями, 39% – вдома, на 10% зменшилася кількість учнів, які надають перевагу українській мові в інтернеті [8].

Результати нещодавнього опитування учнів (листопад 2025 року), яке провели Державна служба якості освіти та омбудсмен, показали, що в Києві майже чверть (24%) вчителів спілкуються під час уроків російською, ще 40% – під час перерв. При цьому середні показники по країні складають 14% – під час занять та 21% – на перервах [9].

Така ситуація піднімає важливу проблему роботи з дітьми та молоддю, посилення патріотичного виховання в школах, зміни в системі освіти, особливо у вивченні історії та літератури, адже, як зазначають дослідники, «...саме з

російських історико-літературних міфів та пропагандистських нарративів виникла імперська Росія та її «руський мір», які сформували та поширили по всьому світу російський колоніальний погляд на Україну, залежність від якого необхідно долати будь-якими засобами» [10, с. 90]

Подолання стереотипів та упереджень є важливим кроком на шляху дерусифікації. Важливим аспектом такої роботи є протидія російським нарративам. Потенційно ефективним засобом протидії російським нарративам може стати демонстрація переваг української системи освіти, її змін. Важливий аспект діяльності вчителя є долання наслідків впливу російської пропаганди на свідомість учнів, в основі якого має бути підхід, синхронізований і забезпечений єдиною державною стратегією комунікації [11, с. 130].

При аналізі засобів формування національно-культурної ідентичності здобувачів освіти в умовах російсько-української війни ефективними, на думку дослідників, є розширення кола спілкування українською мовою, отримання доступу до справжньої інформації, розвиток критичного мислення, формування національної свідомості та впевненості в собі, виховання національної гідності і внутрішньої боротьби з проявом національної меншовартості, виховання на основі національних цінностей [12].

Таким чином можемо зазначити, що освіті належить одна з провідних ролей у питанні сприяння дерусифікації українських ідентичностей та активізації індивідуальних і колективних зусиль із долання наслідків русифікації й утвердження української національної ідентичності як основи національної безпеки в умовах російської агресії.

Війна безумовно впливає на цінності та переконання людей, щодо зміни їхнього сприйняття важливості й необхідності дерусифікації й утвердження української національної ідентичності як основи національної безпеки в умовах російської агресії. Вагому роль у створенні сприятливого середовища для цих процесів відіграють зміни в соціальній взаємодії та відносинах, а також активізація індивідуальних і колективних ресурсів для забезпечення ефективності процесу дерусифікації. Розуміння цих соціально-психологічних факторів має вагоме значення для впровадження політики та стратегії дерусифікації в освіті, спрямованих на утвердження української національної ідентичності, усвідомлення і маніфестування нації не лише через такі маркери як мова, етнічний костюм, святкування, страви тощо, а через ще не опрацьовані, неусвідомлені змісти власної історії, новітні культурні практики чи громадянську активність. Це складний шлях від спрощення до повноти сенсів, від пропагандистської профанації до проживання і практикування ідентичності. І це також потребує зусиль – і організаційних, і когнітивних, емоційних та поведінкових, зокрема вироблення ефективних соціально-психологічних засобів дерусифікації українських ідентичностей. Відповідно розуміння цих факторів дозволить розробляти ефективні програми, засоби активізації процесу дерусифікації, формувати середовище, в якому українці навчаються бути собою,

особливо в умовах війни, адже це війна за збереження українців як нації, війна цінностей та ідентичностей.

За результатами теоретичного та емпіричного аналізу проблеми *розроблено модель* сприяння (активізації) процесу дерусифікації українських ідентичностей та усвідомленого ставлення до нього на індивідуальному і спільнотному (колективному) рівнях як системи соціально-психологічних впливів на:

- *когнітивному*, раціональному (наведення й усвідомлення існування маніпулятивних російських наративів про один народ, про спільну історію, культуру, мову, спільний світогляд тощо; активізація установки на критичне мислення щодо власних позицій та усвідомлення своїх когнітивних упереджень, підвищення індивідуальної та колективної рефлексивності; аргументація, переконання),

- *емоційному-мотиваційному* (рефлексія власних емоцій, почуттів та їхнє опрацювання; усвідомлення емоційних механізмів спротиву дерусифікації; посилення конструктивних емоційних настанов щодо важливості й необхідності дерусифікації свідомості, спрямованість орієнтації на цінності свободи, гідності, автономії, самоусвідомлення національної гідності тощо) та

- *поведінково-операційному* (активізація індивідуальних і колективних ресурсів запобігання русифікації, подолання її наслідків, стимулювання особистої активності із долання ідеологічних радянських стереотипів, когнітивних упереджень, розширення кола спілкування українською мовою, опрацювання захисних механізмів та долання проявів національної меншовартості, втілення в життя національної ідеї – мови, традицій, символів) *рівнях*.

Наведена система впливів може здійснюватися переважно в груповому форматі у формі психологічної просвіти, психологічної підтримки (супроводу) з використанням соціально-психологічних засобів (інтерактивні лекції-бесіди, дискусія, фокус-групова дискусія, мозковий штурм, діалог, переконання, самооцінювання, рефлексія, соціально-психологічний тренінг та ін.).

Психологічна просвіта, як зазначалось нами раніше, представляє собою спеціально організовану форму роботи, спрямовану на підвищення психологічної культури особистості, на формування потреби у психологічних знаннях і стимулювання бажання використовувати їх у повсякденному житті [13, с. 25].

Така форма роботи передбачає надання необхідних психологічних знань, зокрема знань щодо проблем, пов'язаних з психологічними наслідками русифікації українських ідентичностей та важливістю їх дерусифікації.

Просвітницька робота щодо сприяння дерусифікації передбачає спрямованість на усвідомлення існування маніпулятивних російських наративів про один народ, про спільну історію, культуру, мову, спільний світогляд тощо; активізацію установки на критичне мислення щодо власних позицій та усвідомлення своїх когнітивних упереджень, установок, деструктивних стереотипів та переконань. Робота, спрямована на зміну переконань, якщо враховувати тісний взаємозв'язок усіх компонентів соціальної установки, може приводити до змін в

установках, які управляють поведінкою особи, адже переконливе повідомлення, як свідчать дослідження, це інформація, яка цілеспрямовано змінює переконання та знання людини, тобто когнітивний компонент соціальної установки, зміна якої відбувається за схемою – когніції-афекти-поведінка. В такій роботі учасники залучені в процес, є його активними учасниками та джерелом знань, а не пасивними одержувачами інформації.

Одним із ефективних способів активізації групи для вирішення різних задач є групова дискусія, в ході якої відбувається співставлення різних думок, оцінок, інформації щодо проблеми дерусифікації. Метою застосування групової дискусії є навчання, розвиток, а вербальна комунікація є основним засобом взаємодії. Психологічна цінність групової дискусії полягає в тому, що за допомогою принципу зворотного зв'язку та професіоналізму ведучого кожен учасник отримує можливість побачити, як по різному можливо подивитись на вирішення проблеми дерусифікації українських ідентичностей у сфері освіти, водночас кінцевою метою групової дискусії як колективного обговорення будь-якої проблеми, є досягнення спільної думки щодо важливості процесу дерусифікації в питанні національної безпеки України.

Мозковий штурм як метод розвитку критичного мислення, спрямований на генерацію ідей на задану тему, розв'язання невідкладних завдань, завдяки якому досягається дійсно високий рівень вирішення проблем (у нашому випадку проблеми русифікації, її наслідків та важливості активізації процесу дерусифікації українських ідентичностей).

Індивідуальна і колективна рефлексія. Слід акцентувати увагу на тому, що процеси колективної рефлексії запускаються, як правило, кризовими подіями, якими безперечно є війна, розв'язана РФ проти України. Колективна рефлексивність забезпечується не лише груповою взаємодією, й індивідуальною рефлексією, спрямованою на колективне минуле, сьогодення і майбутнє.

Колективна рефлексивність може накопичуватися в міжособистісному спілкуванні, в спілкуванні між деякими представниками спільноти в межах невеликих груп, які об'єднують її представників, що актуалізує групову ідентичність. Змістом групової саморефлексії в контексті проблеми дерусифікації можуть бути цілі та сенс існування групи, реальні форми спільної життєдіяльності в умовах загроз нашій національній ідентичності та існуванню держави, потенційні можливості та ресурси спільноти в подоланні наслідків русифікації, а також того, що було згаяне в реалізації цього складного процесу тощо.

Висновки. Наведена система соціально-психологічно впливів активізації процесу дерусифікації українських ідентичностей та усвідомленого ставлення до нього на індивідуальному і спільнотному рівнях передбачає спрямованість на підвищення рівня індивідуальної і колективної рефлексивності, активізацію ресурсів і зусиль із додання наслідків русифікації та утвердження української національної ідентичності. Одна з провідних ролей у питанні активізації процесу

дерусифікації українських ідентичностей та утвердження української національної ідентичності як основи національної безпеки в умовах російської агресії належить освіті. *Перспектива* подальших досліджень полягає у визначенні ефективності запропонованих засобів сприяння дерусифікації українських ідентичностей у сфері освіти.

Література:

1. Везомська, С. Ж., Каюн, В. О., & Петрова, Н. О. Дослідження впливу радянського минулого на сучасні процеси формування української національної ідентичності. *Вісник гуманітарних наук*, 2025. (5). С. 1-19. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15267246>
2. Белкін Л.М., Юринець Ю.Л., Белкін М.Л. Єдність декомунізації та дерусифікації в контексті антиукраїнських інформаційних війн. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2, С. 62-67 URL: https://lsey.org.ua/2_2023/2_2023.pdf
3. Яблонський Я. В. Святковий календар як маркер (не)підтримки українцями декомунізації та дерусифікації. *Український соціум*. 2025. № 2. С. 117-139. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001596906>
4. Іваненко В. Українізація інформаційного простору як фактор забезпечення суверенітету й посилення інформаційної безпека України. *Український інформаційний простір*. №2 (4). 2019. С. 240-246. URL: <http://ukrinfospace.knukim.edu.ua/article/view/187861/224633>
5. Данилевська О. М. Мовна ситуація в українській шкільній освіті на початку XXI століття. *Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова*. Ін-т української мови НАН України. Київ, 2020. 525 с.
6. Трощинський, В. П., Скуратівський В. А., Ярош Н. П. (2018). *Формування української ідентичності в умовах сучасних викликів: теоретичні і політичні аспекти*: монографія. Київ: НАДУ. 256 с.
7. Коробка, Л.М. Особливості прояву спільнотних ідентичностей в умовах війни (на прикладі педагогічної спільноти). *«Наукові інновації та передові технології»*. 2023. Вип. 12 (26), С. 741-754. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12\(26\)-741-754](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12(26)-741-754)
8. Найбільший виклик – уповільнення українізації. Мовний омбудсмен розповів про завдання на 2025 рік. Альона Павлюк. *Українська правда*, 19 грудня 2024 URL: <https://life.prawda.com.ua/society/u-2024-roci-ukrajinizaciya-spovilnilasya-movniy-ombudsmen-305457/>
9. Мовний омбудсмен: у Києві більшість дітей у школах говорять російською на уроках і перервах. Яна Грибовська. *BBC News Україна*. 9 листопада 2025. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/ce9dp0nx2d9o>
10. Ренчка І. Є. Зміни мовної ідентичності українців на початку повномасштабного вторгнення Росію в Україну (на матеріалі соціальної мережі та інтернет-видань кінця лютого -початок квітня 2022 р.). *Мова: класичне – модерне – постмодерне*. 2023. Вип. 9. С. 72-98. URL: <https://doi.org/10.18523/lcmpr2522-9281.2023.9.72-98>
11. Біла книга “Відновлення освітнього процесу на деокупованих територіях”. Аналітичний звіт за підсумками дослідження стану освіти на тимчасово окупованих територіях, К., 2024. 158 с.
12. Бойко С. Формування національно-культурної ідентичності української молоді в умовах російсько-української війни. *Українознавчий альманах*. 2022. № 30. С. 17-22. URL: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2022.30.2>
13. *Підтримка стигматизовуваних меншин: соціально-психологічні технології* : практичний посібник / Л. М. Коробка, В. О. Васютинський, В. Ю. Вінков та ін. ; за науковою редакцією Л. М. Коробки ; НАПН України, Інститут соціальної та політичної психології.

Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2022. 178 с. URL: https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/psm_spt-2022.pdf

References:

1. Verezoms'ka, S. ZH., Kayun, V. O., & Petrova, N. O. (2025). Doslidzhennya vplyvu radyans'koho mynuloho na suchasni protsesy formuvannya ukrayins'koyi natsional'noyi identychnosti [Research into the influence of the Soviet past on the modern processes of formation of Ukrainian national identity]. *Visnyk humanitarnykh nauk*, – . Bulletin of Humanitie, 5. (in Ukrainian).
2. Byelkin, L.M., Yurynets, YU.L., Byelkin, M.L. (2023). Yednist' dekomunizatsiyi ta derusyfikatsiyi v konteksti antyukrayins'kykh informatsiynykh viyn [nity of decommunization and derussification in the context of anti-Ukrainian information wars]. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal*. – Legal Scientific Electronic Journal. 2, 62-67. (in Ukrainian).
3. Yablons'ky, YA. V. (2025). Svyatkovyy kalendar yak marker (ne)pidtrymky ukrayintsyamy dekomunizatsiyi ta derusyfikatsiyi [Holiday calendar as a marker of (non)support by Ukrainians for decommunization and derussification]. *Ukrayins'kyy sotsium – Ukrainian Society*/ 2, 117-139. (in Ukrainian).
4. Ivanenko V. (2019). Ukrayinizatsiya informatsiynoho prostoru yak faktor zabezpechennya suverenitetu y posylennya informatsiynoi bezpeka Ukrayiny [Ukrainization of the information space as a factor in ensuring sovereignty and strengthening information security of Ukraine] *Ukrayins'kyy informatsiynyy prostir – Ukrainian Information Space*. 2 (4), 240-246. (in Ukrainian).
5. Danylevs'ka O. M. Movna sytuatsiya v ukrayins'kiy shkil'niy osviti na pochatku XXI stolittya [Language situation in Ukrainian school education at the beginning of the 21st century]. *Dysertatsiya na здобuttya naukovoho stupenya doktora filolohichnykh nauk zi spetsial'nosti 10.02.01 – ukrayins'ka mova*. – Instytut ukrayins'koyi movy NAN Ukrayiny – Dissertation for the degree of Doctor of Philological Sciences in the specialty 10.02.01 – Ukrainian language. – Institute of the Ukrainian Language of the NAS of Ukraine. Kyiv. 525 p. (in Ukrainian).
6. Troshchyns'ky, V. P., Skurativs'ky V. A., Yarosh N. P. (2018). *Formuvannya ukrayins'koyi identychnosti v umovakh suchasnykh vyklykiv: teoretychni i politychni aspekty* [Formation of Ukrainian identity in the context of modern challenges: theoretical and political aspects]: monohrafiya – monograph. Kyiv: NADU. 256 p. (in Ukrainian).
7. Korobka, L.M. (2023). Osoblyvosti proyavu spil'notnykh idetychnostey v umovakh viyny (na prykladi pedahohichnoyi spil'noty) [Peculiarities of the manifestation of community identities in wartime (on the example of a pedagogical community)]. «*Naukovi innovatsiyi ta peredovi tekhnolohiyi*» – "Scientific Innovations and Advanced Technologies"12 (26), 741-754. (in Ukrainian).
8. Naybil'shyy vyklyk – upovil'nenntya ukrayinizatsiyi (2024). [The biggest challenge is the slowdown in Ukrainianization]. *Movnyy ombudsmen rozpoviv pro zavdannya na 2025 rik. Al'ona Pavlyuk. Ukrayins'ka pravda, 19 hrudnya 2024* – The Language Ombudsman spoke about the tasks for 2025. Alena Pavlyuk. *Ukrainska Pravda*, December 19, 2024. (in Ukrainian).
9. Movnyy ombudsmen: u Kyievi bil'shist' ditey u shkolakh hovoryat' rosiys'koyu na urokakh i perervakh (2025). [Language Ombudsman: In Kyiv, most children in schools speak Russian during lessons and breaks]. *Yana Hrybovs'ka. BBC News Ukrayina. 9 lystopada 2025* – Yana Hrybovska. *BBC News Ukraine*. November 9, 2025. (in Ukrainian).
10. Renchka I. YE. Zminy movnoyi identychnosti ukrayintsiv na pochatku povnomasshtabnoho vtorhnennya Rosiyu v Ukrayinu (na materialy sotsial'noyi merezhi ta internet-vydan' kintsya lyutoho -pochatok kvitnya 2022 r.) [Changes in the linguistic identity of Ukrainians at the beginning of Russia's full-scale invasion of Ukraine (based on materials from social networks and

online publications in late February - early April 2022)]. *Mova: klasychne – moderne – postmoderne* – Language: classical - modern - postmodern. 9, 72-98. (in Ukrainian).

11. Bila knyha “Vidnovlennya osvithn’oho protsesu na deokupovanykh terytoriyakh”(2024). [White Paper “Restoration of the Educational Process in the Deoccupied Territories”] *Analitychnyy zvit za pidsumkamy doslidzhennya stanu osvity na tymchasovo okupovanykh terytoriyakh*, – Analytical Report on the Results of the Study of the State of Education in the Temporarily Occupied Territories, Kyiv 158 p. (in Ukrainian).

12. Boyko S. (2022). Formuvannya natsional’no-kul’turnoyi identychnosti ukrayins’koyi molodi v umovakh rosiys’ko-ukrayins’koyi viyny [Formation of national and cultural identity of Ukrainian youth in the conditions of the Russian-Ukrainian war] *Ukrayinoznavchyy al'manakh*. – Ukrainian Studies Almanac. 30, 17-22. (in Ukrainian).

13. Korobka, L.M. (Red.) (2022) Pidtrymka styhmatyzovuvanykh menshyn: sotsial’no-psykholohichni tekhnolohiyi [Support for stigmatized minorities: social and psychological technologies]. *Praktychnyy posibnyk* – Practical manual National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Social and Political Psychology. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD, 178 p. (in Ukrainian).

Дата першого надходження статті до видання: 19.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 07.03.2026